

**Normas, kas noteic izglītības valodu pirmsskolas izglītības iestādēs,
atbilst Satversmei**

Satversmes tiesa 2020. gada 19. jūnijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-20-03 “Par Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumu Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” 2. pielikuma 9. punkta un 4. pielikuma 9. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam, 91. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam”.

Apstrīdētās normas

Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumu Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” 2. pielikuma 9. punkts:

“Visā pirmsskolas izglītības posmā sekmē latviešu valodas apguvi integrētā mācību procesā, izmantojot bilingvālo pieeju, ko atbilstoši bērna attīstībai īsteno pedagogu, speciālistu un citu izglītības iestādes darbinieku sadarbībā, kā arī lieto latviešu valodu ikdienas saziņā. Bērniem no piecu gadu vecuma rotaļnodarbībā galvenais saziņas līdzeklis ir latviešu valoda, izņemot mērķtiecīgi organizētas aktivitātes mazākumtautības valodas un etniskās kultūras apguvei.”

Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumu Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” 4. pielikuma 9. punkts:

“Visā pirmsskolas izglītības posmā sekmē latviešu valodas apguvi integrētā mācību procesā, izmantojot bilingvālo pieeju, ko atbilstoši bērna attīstībai īsteno pedagogu, speciālistu un citu izglītības iestādes darbinieku sadarbībā, kā arī lieto latviešu valodu ikdienas saziņā. Bērniem no piecu gadu vecuma rotaļnodarbībā galvenais saziņas līdzeklis ir latviešu valoda, izņemot mērķtiecīgi organizētas aktivitātes mazākumtautības valodas un etniskās kultūras apguvei.”

Augstāka juridiska spēka normas

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme): “Likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai šinī Satversmē paredzētā kārtībā un apmēros.”

Satversmes 91. pants: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Satversmes 112. panta pirmais teikums: “Ikvienam ir tiesības uz izglītību.”

Satversmes 114. pants: “Personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc pieteikuma, kuru iesnieguši mazākumtautībām piederoši bērni, kuri apmeklē valsts (pašvaldības) vai privātās pirmsskolas izglītības iestādes, un viņu vecāki. Šajās iestādēs tiek īstenota mazākumtautību pirmsskolas izglītības programma vai mazākumtautību speciālā pirmsskolas izglītības programma. Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 112. panta pirmajam teikumam, 64., 114. un 91. pantam.

Pēc pieteikuma iesniedzēju ieskata, apstrīdētās normas ierobežo bērna Satversmes 112. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz kvalitatīvu izglītību dzimtajā valodā. Pirmkārt, ar apstrīdētajām normām mainīta pieeja, kādā organizējams mācību process attiecībā uz izmantojamo valodu, proti, pirmsskolas izglītības posmā no pieciem līdz septiņiem gadiem Ministru kabinets esot atteicies no bilingvālā izglītības modeļa. Otrkārt, izglītība netiekot nodrošināta mazākumtautības valodā, tātad mazākumtautībai piederošs izglītojamais nevarēsot mācību vielu apgūt valodā, kuru viņš saprot. Treškārt, apstrīdētās normas pieņemtas, valstij nenodrošinot pietiekamu pedagogu apmācību un iespēju pārkvalificēties. Pieteikuma iesniedzēji arī uzskata, ka esot ierobežotas vecāku līdzdalības tiesības bērna izglītības procesa noteikšanā.

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka apstrīdētās normas pieņemtas, pārkāpjot Saeimas piešķirto pilnvarojumu un normatīvajos aktos paredzēto kārtību, kā arī normu pieņemšanas procesā neesot uzklausi mazākumtautību pārstāvji. Tādējādi esot pārkāpts Satversmes 64. pants.

Valsts rīcība, pieņemot apstrīdētās normas, esot pretrunā arī Satversmes 114. pantam, jo ar apstrīdētajām normām pirmsskolas izglītības posmā no pieciem līdz septiņiem gadiem tiek ierobežotas bērna tiesības brīvi un bez iejaukšanās apgūt un lietot dzimto – krievu valodu, kā arī bērna un vecāku tiesības uz krievu etniskās, kultūras un lingvistiskās identitātes saglabāšanu.

Pieteikuma iesniedzēji Satversmes 91. panta pārkāpumu saskata divās dažādās situācijās. Pirmajā gadījumā, pēc pieteikuma iesniedzēju ieskata, apstrīdētās normas rada atšķirīgu attieksmi starp divām pirmsskolas izglītojamo grupām, tas ir, izglītojamiem, kas izglītību iegūst latviešu valodā, un izglītojamiem, kas izglītību iegūst mazākumtautību, galvenokārt krievu, valodā. Proti, pirmajai grupai esot tiesības iegūt izglītību dzimtajā valodā, savukārt otrajai grupai šādas tiesības esot liegtas. Attieksmei vajadzētu būt vienādei. Otrajā gadījumā, pēc pieteikuma iesniedzēju ieskata, apstrīdētās normas nepamatoti rada vienādu attieksmi pret divām mazākumtautību pirmsskolas izglītojamo grupām – bērnu ar īpašām vajadzībām un bērnu, kuram šādu vajadzību nav. Pret bērnu ar īpašām vajadzībām esot nepieciešama atšķirīga attieksme attiecībā uz valodas lietošanu pirmsskolas pakāpē.

Tiesas secinājumi

Par to, kā tiek vērtēta apstrīdēto normu satversmība

Satversmes tiesa norādīja, ka, tā kā Ministru kabinets lūdzis izbeigt tiesvedību lietā daļā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 112. panta pirmajam teikumam, tad visupirms vērtējams, vai šajā daļā tiesvedība ir turpināma. Konstatējot pieteikuma iesniedzēju Satversmē ietvertu tiesību aizskārums, Satversmes tiesa lēma, ka tiesvedība lietā ir turpināma un vērtēja apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 112. pantam. Pēc tam Satversmes tiesa vērtēja apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 114. pantam un 91. pantam un tostarp arī 64. pantam. [11., 15.]

Par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 112. panta pirmajam teikumam

Satversmes tiesa konstatēja, ka Latvijas izglītības sistēmā pirmsskolas izglītība iedalīta divos posmos atkarībā no bērna vecuma. Pirmais posms ir no pusotra gada līdz piecu gadu vecumam, un otrais posms ir no piecu līdz septiņu gadu vecumam. Satversmes tiesa atzina, ka Satversmes 112. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz izglītību aptver pirmsskolas izglītības pakāpi abos tās posmos. [12., 12.2.]

Satversmes tiesa secināja, ka Satversmes 112. panta pirmais teikums ietver pieteikuma iesniedzēju tiesības sagaidīt, ka šajā tiesību normā ietvertie valsts pienākumi attiecībā uz izglītības sistēmu atbilst šādiem kritērijiem: izglītības iespējas, pieejamība, pieņemamība un pielāgošanās. Vienlaikus Satversmes tiesa atzina, ka, tā kā Satversmes 112. panta pirmajā teikumā neietilpst tiesības uz izglītību sev vēlamā valodā, tad Satversmes tiesa pieteikuma iesniedzēju argumentus vērtēs tiktāl, ciktāl tie attiecas uz tiesībām iegūt izglītības mērķiem atbilstošu izglītību valsts valodā, proti, kvalitatīvu izglītību. [13.]

Ņemot vērā lietā paustos argumentus, Satversmes tiesa vērtēja, vai valsts rīcība atbilst Satversmes 112. panta pirmajā teikumā ietvertajām tiesībām uz izglītību tās pieejamības, pielāgošanās un pieņemamības aspektos. Satversmes tiesa secināja, ka valsts rīcība, pieņemot apstrīdētās normas, šiem aspektiem atbilst. Līdz ar to apstrīdētās normas atbilst Satversmes 112. panta pirmajam teikumam. [14.]

Par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 114. pantam

Visupirms Satversmes tiesa pārlicinājās, vai atbilstoši tai sniegtajai informācijai pieteikuma iesniedzēji pieder kādai no Latvijā vēsturiski dzīvojošām mazākumtautībām. Satversmes tiesa atzina, ka tā vērtēs, vai valsts ir izpildījusi Satversmes 114. pantā ietverto pozitīvo pienākumu attiecībā uz pieteikuma iesniedzējiem, kas pieder vēsturiskajai krievu mazākumtautībai Latvijā. [17.]

Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs, regulējot valodu lietojumu pirmsskolas izglītības iestādēs, ir nodrošinājis krievu mazākumtautībai piederošam izglītojamam tiesības uz savas identitātes un kultūras saglabāšanu un attīstīšanu tādā veidā, kas ņem vērā krievu mazākumtautību raksturojošos apstākļus Latvijas vēsturiskajā kontekstā. No

apstrīdētajām normām un ar tām saistītā regulējuma izriet, ka pirmsskolas izglītības posmā izglītojamam vecumā no pieciem līdz septiņiem gadiem tiek nodrošināta iespēja lietot krievu valodu. Tādējādi apstrīdētās normas tika atzītas par atbilstošām Satversmes 114. pantam. [18.]

Par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 91. un 64. pantam

Pārbaudot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 91. pantam pirmajā situācijā, Satversmes tiesa atkārtoti norādīja, ka izskatāmās lietas apstākļos valstsnācijai piederoši izglītojamie un mazākumtautībai piederoši izglītojamie neveido salīdzināmās grupas. Tādējādi apstrīdētās normas šajā daļā tika atzītas par atbilstošām Satversmes 91. pantam. [21.]

Savukārt, kas attiecas uz otro situāciju, Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētās normas paredz vienādu attieksmi pret indivīdu grupām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, proti, bērnu ar īpašām vajadzībām un bērnu, kuram šādu vajadzību nav. [23.]

Satversmes tiesa, vērtējot iepriekš minētās attieksmes atbilstību Satversmes 91. pantam, secināja, ka tā ir noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu, un apstrīdētās normas atbilst Satversmes 64. pantam, kā arī vienādei attieksmei ir leģitīms mērķis – citu cilvēku tiesību aizsardzība. [24., 25.]

Satversmes tiesa secināja, ka vienādā attieksme ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai. Leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē nav iespējams sasniegt ar citu, alternatīvu līdzekli. Lai arī sasniedzamā mērķa aspektā likumdevējs ir noteicis vienādu attieksmi pret bērnu ar īpašām vajadzībām un bērnu, kuram šādu vajadzību nav, tomēr šā mērķa sasniegšanā tiek piemērota atšķirīga attieksme, proti, tiek veikti pozitīvi pasākumi, lai pārliecinātos, ka bērns ar īpašām vajadzībām pēc iespējas labāk iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā un līdz ar to sabiedrībā, apgūstot latviešu valodu savu iespēju robežās. Tādējādi apstrīdētās normas tika atzītas par atbilstošām Satversmes 91. pantam. [26.1., 26.2., 26.3.]

Satversmes tiesa nosprieda:

atzīt Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumu Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu

paraugiem” 2. pielikuma 9. punktu un 4. pielikuma 9. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 112. panta pirmajam teikumam, 114., 91. un 64. pantam.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāsies spēkā tā publicēšanas dienā.

Spriedums tiks publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” Satversmes tiesas likuma 33. panta pirmajā daļā noteiktajā termiņā.

Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā:

http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/09/2019-20-03_Spriedums-1.pdf#search=

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas

Sabiedrisko attiecību un
protokola nodaļas vadītāja

Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv

67830749, 26200580